

Bogár Richárd Napló*

7. fejezet

Ez az első szerződés, úgy éreztem, kiemel a szakmai illegitimitásból. Mindenféleképpen elismerés, hogy a szovjet színházi szakemberek, akiknek a táncművészet iránti fogékonyságuk és jártasságuk világszerte közismert, minket választottak ki a turnéra egyetlen táncospárként.

Életkép az operettből**

Sajnos a pontos dátumot, a napot nem tudtam megállapítani, a fentieket is egy régi újságcikkből írtam ki, ahol nem volt keltezés. Az úton végig nagy szeretettel és kedvességgel vetek

A turné egyébként egy magyar esztrádegyüttes vendégszereplése volt a Szovjetunió három nagy városában: Moszkva, Leningrád és Észtország fővárosa, Riga útvonalán. A Magyar Rádió tánczenekara néhány zenésszel kiegészítve a szimfonikus zenekarból, Zsoldos Imre vezényletével kísérte a műsort, amelyben Gencsy Sári, Hollós Ilona, Máthé Jolán, Záray-Vámosi énekketős, Alfonzó, Rodolfó, Pataky fejszámoló, Harsányi együttes, mi, a Pécsi Gizi-Bogár Richárd táncművészek és még mások szerepeltünk. Abban az időben még nem nagyon járt külföldi együttes a Szovjetunióban, előttünk az Operettszínház Csárdáskirálynője vendégszerepelt óriási sikerrel, majd egy lengyel és dán esztrádegyüttes után mi jöttünk. Már elutazásunk előtt nagy hírverés előzte meg a turnét úgy magyar, mint szovjet résztől.

A műsort nagyon precízen és komolyan bepróbáltuk. Májusban, 1956-ban egy vasárnap éjjel 0 óra 5 perckor gördült ki velünk a vonat a Keleti pályaudvarról.

* A gépirat lelőhelye: Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Táncarchívum, jelzet: H-Gy 31. Készült a K 81672 számú OTKA kutatás keretében.

** A képek lelőhelye: Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Táncarchívum.

Felfelé a lejtőn

körül, és kétnapi utazás után igen jó hangulatban érkeztünk meg. Kicsit tartottunk a közönségtől, akiknek ízlését a legnagyobb szovjet táncművészek művészete csiszolta érzékenyre. Az együttes bemutatkozását a Moszkvai Esztrád Színházban nagy ováció fogadta. Két táncszámmal szerepeltünk és mindkettő, túlzás nélkül mondhatom, fergeteges sikert aratott. De siker szempontjából nem lehetett különbséget tenni. Úgy érzem, a művészek, akik különböző műfajból jöttek, a tudásuk maximumát hozták ki magukból, érezve, hogy ezen a turnén, amely akkor az első ilyen jellegű előadás volt, egy országot képviselnek. Számukra szokatlan volt, hogy az előadás végén a közönség a színpadhoz tódult és virágokkal szórta azt tele. A művészekapunál a távozásunkkor autogramkérők tolongtak a szó szoros értelmében, és csak nehezen tudtunk a minket szállító buszhoz eljutni.

A premier előadás szünetében meglátogattak minket Fülöp Viktor és Kun Zsuzsa, akik akkor kint folytatták tanulmányaikat. Mindketten rendkívül nagy tudásukhoz és tehetségükhöz mérten szerényen és kedves közvetlenséggel gratuláltak. Itt ismertem meg őket személyesen, és szeretném még megjegyezni, hogy milyen hatással volt ránk, mikor továbbutazásunkkor Viktor megjelent a pályaudvaron, és beállva közénk és a hordárok közé, segített a csöppet sem könnyű poggyászaikat vállra véve elhelyezni. A nálam ugyan valamivel fiatalabb, de akkor már a magyar Operaház és a nemzetközi balettszínpadok legnagyobb tehetségei közé számító táncművész portréjához ez a rá igencsak jellemző gesztus, amely minden pózt nélkülözött, természetességével egy nagy jellem erőteljes vonásait rajzolta.

A másnapi és a következő napok újságcritikái a vendégeknek járó udvariasságot meghaladó jelzőkkel dicsérték szinte valamennyiünket. A szálloda, a „Hotel Leningradzkaja” előcsarnokában mindig találkoztunk autogramkérőkkel, és az előadásaink után már felfedezhettünk is-

Kétszer kettő néha öt

csoportja állandó vendég volt a színházban, és a nyelvi nehézségek ellenére is szoros barátságot óhajtott kötni velem. Én erre szívesen ráálltam, és sok előadásukat meg is néztem, különös figyelemmel a kamarakonzertjeiket, ahol különböző modern kísérleteket folytattak. Sajnos akkor még nem tudtam, hogy a barátságunknak vannak bizonyos olyan próbakövei is, amit ők komolyan vettek. Viccnek hat ugyan, de nem az, hogy egy nap reggel korán felkeltettek és lecipeltek a hotel éttermébe, ahol már terített asztal várt minket. Mármint engem és őket ötüket. [...] A reggeli több ezüst tálban terített sprottni (nagyon finom, apró olajos hal), vaj, dzsem, tojás, tea, fehér és fekete kenyérből és egy két decis pohárban színültig töltött konyakból állt. Mielőtt a nyálcsurgatóan gusztusos falatokhoz nyúlhattam volna, megállítottak és közölték, hogy míg meg nem isszuk a barátságunkra, addig egy falatot sem. A konyak csodálatos arany színe olajosan csillogott. Úgy éreztem, ha most éhgyomorral két kortyot kell ebből innom, azonmód elvágódok vagy kifordul a gyomrom, és még nagyobb szegényben maradok. Megpróbáltam ezt elmagyarázni kézzel-lábbal, de csak nevettek rajtam. Végül annyit engedtek, hogy csak egy kicsit igyak belőle. Őket nézve azonban, akik egy hajtszra kiítették a két deci konyakot, így is majdnem rosszul lettem. Utólag megtudtam, hogy ugyan szoktak kétdecis pohárban konyakot inni, de egy hajtszra csak akkor, ha valami nagy dologra isznak. Ebben az esetben a barátságunkat akarták megpecsételni ezzel a szertartással.

merős arcokat is, akik vissza-visszatértek. De voltak olyan rajongóink is, akik a turnénk későbbi útvonalán is elkísértek. Főleg Zárai Mártának volt egy „leányrajongókból” álló csoportja, akik szinte valamennyi előadáson ott voltak. Egy ízben meghívást kaptunk Rajkintól, a világhírű satirikus művésztől egy előadására. Az előadás után felkerestük az öltözőjében a moszkvaiak igen népszerű művészt. Javaslatára, ami inkább kérésnek hatott, hogy töltsük együtt az este további részét, meghívva minket egy étterembe vacsorára, szívesen elfogadtuk. Egy nagyszabású vacsorán, amelyen emlékezetem szerint Alfonzón, a Harsányi énekezőn /Harsányi Béla, Várhely Endre, Dési László/ kívül még én vettem részt, rengeteg színházi ötletet játszottunk le, de főleg Alfonzó és Rajkin, akik nagyon összebarátkoztak.

Utunk másik gyönyörű állomásán, Leningrádban folytatódott a siker és az ünneplés. Figyelmeztettek, hogy Leningrádban igen kényes a közönség, sok művészt utasított el, de mi ebből semmit sem éreztünk. Itt történt, hogy fiatal balettművészek egy

Rigában a pályaudvaron a lett kulturális miniszter fogadott, hatalmas tömeg kíséretében. A filmhíradó és a fotósok körülöttünk nyüzsögtek, amikor leszálltunk a vonatról. Volt olyan fotós, aki a vonat tetejére mászott és onnan fényképezett. A miniszter meleg hangú üdvözlőbeszéde után nagy fekete Zim kocsikban vittek a szállásunkig. Ezek a kocsik – volt vagy nyolc-tíz – a rigai vendégszereplésünk alatt is a rendelkezésünkre álltak.

Rigában az Operaházban léptünk fel, de volt egy felejthetetlen fellépésünk egy amfiteátrumban is. Ide egy erdőn át vezetett a Zim-kocsikaraván az utunk. Az erdő olyan sűrű, sötét volt, pedig kora délután, világosan utaztunk, hogy fákra szerelt kis kék lámpácskák világították az utat végig. Ez rendkívül hangulatossá tette az egész kirándulást. Közeledve az amfiteátrumhoz, világosodni kezdett az erdő, és a fák alatt ezrek és ezrek táboroztak és integettek azok közül, akik már nem értek be az előadásra. A nézőtér lenyűgözően hatott. Körülbelül tízezer ember előtt játszottunk. Egy ünneplés volt az egész előadás. Visszafelé az úton a kint táborozók megrohanták a kocsikat, és virágokat dobáltak. Felejthetetlen élménnyel zárult a turnénk.

Visszaérkezve Moszkvába csomagoltunk, és irány haza Budapestre. Végig az úton ünnepi hangulat uralkodott a társaságon, és még hazaérkezésünk után is. Magyarországon akkor még nem volt televízió, csak azt hiszem néha-néha egy-két óra kísérleti adás. Mi Szovjetunióban láttunk először televíziót, és ott is léptünk fel először a televízióban. Többen közülünk, így én is, vásároltunk kint televíziós készüléket, és hazahozva, anyám nagy büszkeségére és az én bosszúságomra, a ház megcsodált látványossága lett, a hűtőszekrénnel és a mosógéppel együtt, ami akkor Magyarországon még újdonságnak számított.

Itthon megbízást kaptam, hogy készítsem el a Budapest Kávéház /Moulin/ őszi revüjét. A próbák azonban csak október végén indulhattak meg. Természetesen elvállaltam. Több év után nyaraláshoz készülődtem, ami azonban megrövidült, mert a Budapest Filmstúdió, ahol a dokumentum-, rajz- és mesefilmeket forgatták, felkért egy gyermekese filmszereplésre. Vas Jutka, az azóta fiatalon elhunyt tehetséges filmrendező beszélt rá, hogy a „Zsarnok medve” című filmben egy medve kosztümben játszom el a medvét.¹ A filmben három gyerek és sok-sok állat szerepelt. A felvételeket a szarvasi arborétumban forgattuk. Csodálatos hely! Csodálatos, boldog három hét! Érdekes, hogy pályám elején még a Moulin Rouge-ban majdnem kidobtak azért, mert nem vállaltam el azt, hogy állatmaszkban lépjek fel, most nem okozott különösebb gátlást bennem, hogy táncművész létemre egy medvebőrbe bújva komédiázom. Sőt! Játékosnak találtam és máig is örülök, hogy részese lehettem egy olyan csodás három hétnak, amit azóta sem tudtam elfelejteni.

Naponta kb. másfél-három órát forgattunk a világ minden tájáról származó csodálatos fák és növények között. A kis paradicsomi szigetet víz vette körül, mindenhol a madár csivitelése, a fák és lombok zizegése, önfeledt gyerekkacagás. A forgatócsoport a következőkből állt: Vas Judit rendezőnő, Mikó operatőr, egy díszletmunkás világosító, egy jelmez, három gyerek és én.² Na és az állatok, ló, kutya, szamár, majom és már nem emlékszem pontosan, hogy még mifélék, de tudom, hogy felvételek után nagyokat játszottunk egy szál fürdőnadrágban. Az ebédet kihozták kocsival a helyszínre.

Emlékszem, egyszer ebéd után is lett volna felvétel, de én lefeküdtem egy nagy fa alá, amelynek alsó ágai a földtől kb. 40 centiméterre lehettek. Így teljesen takartak minket az egyik fekete pulival, akit magammal vittem, és ott hevertünk akkor is, mikor zengett az egész környék, ahogy a fák és bokrok közt és a tisztáson kiabáltak a nevemet, keresgéltek. Befogtam a kutya száját és simogattam. Okos kutya volt, hamarosan rájött a szándékomra és csöndben maradt. Egy darabig

¹ A film forgatásáról részletesen beszámolt a korabeli Nők Lapja (1956. október 13) is.

² Vas Judit (1932–1971) Balázs Béla-díjas magyar filmrendező, pszichológus. Mikó József/Joseph Mikó (1921–2008) operatőr, aki számos történelmi értékű felvételt készített az 1956-os magyar forradalomról.

Szántó, Garay, Bogár

nem aludtam el, nyitott szemmel feküdtem hanyatt, karomon a kutyus feje, alattam és felettem a mindenség, és én úgy éreztem, eggyé válok a természettel, mintha a fű, a fa a testvéreim lennének. A kutya szuszogása, a szellő simogatása álomba zsibbasztott.

A három hét alatt őszinte, testvériesen baráti kapcsolat alakult ki a kis közösség valamennyi tagja között. Biztos, hogy olyan három hét volt, amely azt mutatta, milyen is az igazi béke, ahol az embereknek a környezet olyan lehetőséget ad, hogy érdek nélkül becsüljék és szeressék egymást. Szomorú szívvel váltunk el a búcsúzásnál egymástól, de nem gondoltuk volna, hogy utoljára látjuk egymást. Pedig így történt. Vas Jutka, mint említettem már, elhunyt. Mikó, az operatőr elhagyta az országot, és a többiekkel sem találkoztam azóta.

Hazaérve nekifogtam a Moulin Rouge új revüjének az előkészítéséhez. Már nem emlékszem, hogy mi lett volna a témája, de arra viszont igen, hogy az egyik revükép főszereplőjének egy új, rendkívül csinos kis táncosnőt választottam. Balogh Évának hívták, Balogh Edinának, a kitűnő szólótáncosnőnek, akiről még később szó lesz, volt a testvére. Nem volt olyan nagy tehetség, mint Edina, de jól táncolt, akkor került ki a Balett Intézetből, és izgalmasan pikáns szépség volt. Nemrég házasodott, férje, Dévényi Gyuri jó barátom, örült, hogy a feleségével én kezdek foglalkozni. Első próbánk 1956. október 23-án délután három órakor kezdődött a Moulin színpadán. Én csak a lánnyal egyedül kezdtem el a próbát, miután nem akartam, hogy kezdő létere a rutinos rókák előtt stílusgyakorlatokkal gyötörjem. Kicsit gátlásosan kezdett, de fogékonynak látszott. A Gyuri ki-be járt az orfeum helyisége és a presszó között. Mindig izgatottabb lett, és egyszer csak felszólt a színpadra: – „Gyerekek, kint az utcán valami történik, mert teherautóval száguldozó,

kiabáló emberek mennek, énekelnek és különböző jelszavakat kiabálnak.” Eleinte nem érdekelt a dolog, de a végén a Gyuri arca mind aggodalmasabbá vált. Végül is megállapodtunk, hogy a mai próbát felfüggesztjük, és kimentünk az utcára.

Egy darabig a presszó teraszán néztük a felbolydulást. Én még mindig nem értettem, miről van szó. Lehet, hogy sokan ostobának tartanak, vagy azt hiszik, hogy most játszom a naivat. Pedig valóban nem tudtam, miről van szó. Tetszett, hogy hazafias dalokat énekelnek, csak azt nem értettem egészen, mi a célja. Később többen a körülöttünk lévőkötől hallottuk, hogy: – „Gyerünk ki a Sztálin szoborhoz, ott lesz nagy műsor!” Hazudnék, ha azt mondanám, nem voltunk kíváncsiak. De fáradt voltam, én és az Éva is, és hazamentünk Gyuri lakásába, a Kossuth Lajos utcába. Ott beszélgettünk a helyzetről tanácstalanul, kicsit értetlenkedve. Este kilenc órakor indultam gyalog haza az Üllői útra. A Múzeum körúton a Sándor utcánál egy autó égett. De nagyobb zajt, lövöldözést nem hallottam. Hazaérve a Futó utcába, a kapunkban kint álltak az emberek és az eseményeket tárgyalták. Felmentem, megvacsoráztam anyámmal, és lefeküdtem. Még mindig nem tudtam semmit.

8. fejezet

Másnap szórványos lövöldözés hangjai az utcáról. Proklamációk, követelések a rádióban. Felhívom Hámos Palit, a Chappy zenekar hangszerelőjét, akivel az új revü zenéjét készítettük elő. Egyébként ő volt a szak szervezeti megbízott. – „Mi van itt Pali? Mi történik? – Semmi – feleli – egy-két nap és próbálhatsz tovább. Kisebb zavargás, nyugi.” Nem tudtam teljesen megnyugodni. A lövöldözés és a követelések

Bogár Richárd és Balogh Edina

a rádióban fokozódnak. Az utcánkba egy ágyút vontatnak. Most már teljes a háborús hangulat. Elmúlt a két nap, és tombol a vihar. Nem, nyugi aztán igazán nem volt. A szélcsendben vöröske-resztes kocsia a ház előtt, engem keresnek. Szerződés Bécsbe. Kezembe nyomják. Anyám rám néz. Szerződés vissza. Majd ha minden rendben lesz. Második menet. Le a pincébe. Az aknatűz, mely a környéket megszózza, lezárja az ügyet. Kukucskálás a kapu alól. Tájkép csata után.

A látvány szívszorító: mintha 1945 februárja lenne. Elkéseredés a végsőig. Hát milyen az az ország, ahol tíz évenként szétlövik a fővárost? A kérdés szívbemarkoló. Magunkhoz szól. Magamhoz is. Nem hiszem, hogy bármivel is hozzájárultam ahhoz, ami történt, de nem is akarom kivonni magam a felelősség alól, amely minden honfitársamat illet, magamat is beleszámítva. Gondolkozni kezdek. Milyenek is vagyunk? Világhírű tudósokat, sportolókat, művészeket adunk a világnak, de ha már sok van idehaza, akkor feszül a zsák és kiszakad? Izgatott csomagolások, futkosások, szaladnak világnak az emberek. Ez is elment. Az még tegnap. Nem, itt nem lehet élni. Kijárási tilalom. De délután háromig lehet az utcán járni. Délelőtt sorban állás ablaküvegért a kitörött helyére. Utána be a Nagymező utcába. Végig a körúton sebek tátonganak a házakon. Törmelékek között járunk. Bizonytalanság.

Kamara Varieté (Mednyánszky Ágnes)

a könnyű műfajhoz szegődött, utolsó években Tabányi Mihály zenekarának a szólóénekes volt, most nagy hangon szidja Tabányit: – „Micsota edzs kizsakmanyoló” – mondja, bár senki sem veszi őt soha komolyan, még saját maga sem –, ety rabszolgatartó, esz tudod mit dzsibál? – már vörös a haragtól, úgy belelovallja magát –, műsor után velem cipeldeti azt a dög nehéz hármonyikát. De én ugy peolvazsok neki!³ Ebben a pillanatban belép a helyiségbe Tabányi. Laboch kerek arca mosolyra simul: – „Szervúusz Mishikém!” – és karját ölelésre tárja. Mindenki röhög.

Most már hömpölyög az utcán a nép. Mednyánszky Ágit elkísérem a villanyszámlát befizetni. Visszafelé útközben a Divatcsarnok előtt egy magas, mosolygós fej a tömegben, Latabár Árpád: „Szervusztok gyerekek! – összeölel mindkettőnket. – Hát élünk! Na, Ricsi – recseg a hangja – itt az ideje, hogy igyunk egy sört. Te fizeted!” Ádám büfé, isszuk a sört, és örülünk minden új arcnak, akit látunk.

Lassan megindulnak a műsorok. Szerződést kapunk a Béke Szálló kupolatermébe Mednyánszky Ágival. Vadas Zsuzsi is itt lép fel. Rengeteg ember a nézőtéren. A műsor délután van, és a kijárási tilalom az esti órákra tolódik ki. És akkor találkozom Karády Bélával, aki a múlt évi szovjet turné rendezője volt. Újra szervez egy műsort, megint a Szovjetunióba. Minket is kértek, hogy

³ Laboch Gerard (? – ?) A II. világháború idején Magyarországra menekült lengyel énekes és színész, aki az Arizona műsoraiban tűnt fel, majd több mulatóban, köztük a Moulin Rouge-ban is sikereket aratott. Több mint húsz éven át rendkívül népszerű énekes volt, főleg az olasz dalok kedvelt előadója, akinek sok felvétele a Tabányi zenekar lemezein ma is megtalálható. Pályája végén a „Két félidő a pokolban” című filmben is játszott, és neve még a Tarka Színpad műsorain is feltűnik a hatvanas évek közepéig.

A Budapest Kávéház délután kettőig nyitva van. Tele színészekkel. Iszunk és érdeklődünk. Találkozom Mednyánszky Ágival, Mariettával. Micsoda öröm megint. Ági meséli, hogy félt egyedül, mert férje, a kitűnő zenész, Martiny Lajos éppen a Szovjetunióban turnézott és ő egyedül maradt. Találkozás Halász Rudival, Pongrácz Imrével. Együtt vermutoztunk. Több más színész is körülöttünk, színészek, zenészek. Mindenki tervez és fogadkozik, hogy holnap ő is elhagyja az országot. Mi is belemegyünk a játékba. Halász hevesen bólogat. Ő aztán biztos. Megbeszéljük egymással, hogy holnap délben a Karntner Strassén találkozunk. Kezet fogunk. Iszunk. Másnap ugyanitt, a Budapest Kávéházban természetesen üdvözljük egymást és röhögünk. Halmai jön. Vigyorogva meséli: bombát kapott a házuk. – „Megnyomtam a liftgombot, lejött a lakásom.” És nyerít. Valóban mindene odalett, de ő ezt is csak vicc formájában tudja elmesélni. Ó, hát ez a pesti „Broadway”.

Találkozás Chappyvel, majd Gerard Laboch, ez az olasznak hirdetett lengyel származású magyar énekes, aki törve beszél a magyart, de operai hanggal és múlttal

Espresso Bongó

ha tudunk, menjünk. Pécsi Gizivel sajnos már nem tudok menni, mert férjhez ment, és a mi kettősünk ideje is lejárt. Szép, sikerekben gazdag nyolc év volt együtt. A későbbiekben még sok jó táncosnővel táncolok majd partnerként, de ezt az összeszokottságot, ami Gizivel való munkánkat jellemezte, soha sem tudom többé megismételni. [...]

9. fejezet

Az őszi színházi szezon nem hozott sok változást. Érezni lehetett, hogy a színház művészeti vezetősege törekszik valamiféle megújulásra, a zenés színházi műfaj terén, de sem a szövegírók, sem a zeneszerzők és rendezők nem tudtak újat kitalálni az operettsémák helyett. Legfeljebb zenés vígjáték lett belőle.

Én határozottan éreztem, hogy a műfaj megújulásában a tánc jelentős szerepet fog játszani. Olyan színészeket kell nevelni, akik kitűnően táncolnak, és olyan táncosok kellenének, akik szöveget mondani és énekelni is tudnak. És az íróknak, zeneszerzőknek majd egy ilyen társulatban kell gondolkozniuk, ha valami újat, mait akarnak létrehozni. Persze azért mindezt éreztem ugyan, de a hogyan kérdésre én sem tudtam a választ biztosan.

Igen érdekes: akkoriban az Operett Színház férfi tánckara meglehetősen jónak volt mondható. Igen sokat maradtunk ott a gyakorlatok után a balett-teremben, hogy saját technikai hibáinkat javítgassuk. Forgásokat, ugrásokat próbálgattunk, vagy bizonyos új kombinációkat találtunk ki és variálgattunk. Gyürky Géza, Lerner Guszti, Tausz Lali, Ács Jóska, Falus Péter, Pécsi Gyuri, Ürmössy

József, Székely József és én is naponta túlóráltunk. Mikor én és a Lerner Guszti, akik általában a legtovábbi szoktunk maradni, feljöttünk az öltözőbe, többen csúfodárasan megkérdezték: még nem törtem-e el a lábam, célozva arra, hogy még évekkkel előtte, mikor a Fővárosi Vígszínházról az Operettbe helyeztek át [...] történt egy balesetem. Ugyanígy, mint most, ott maradtunk gyakorolni a próba után magánszorgalomból. Én versenyben voltam Lerner Gusztival, hogy ki tud többet forogni. Egy forgásom közben, már fáradtan, kicsúszott a lábam alólam, mert elhagytam magam, és egy nagy reccsenés közepette fenékre ültem. Mindenki hahotázott, hogy milyen hangosan forogok, célozva a reccsenésre, és mindenki a padlót nézte. Én is. Csak aztán, amikor fel akartam kelní a padlóról, nyilallt a lábamba a fájdalom. Mint később a Sportkórházban a röntgen megállapította, a bal lábfejem négy harántcsont eltört. Három hónapomba került, míg újra dolgozni tudtam akkor. Most azonban szerencsére ez már csak vicctéma volt az öltözőben, ahol egyébként órákat vitatkoztunk a táncról és lehetséges szerepéről a zenés színházi műfaj megújulásában.

A női táncokban is voltak jó táncosnők, de ezek közül is kiemelkedett Balogh Edina.⁴ Rendkívüli tehetség volt, királynői megjelenéssel a színpadon és egy külvárosi rakodómunkás stílusával, ha káromkodni kezdett a privát életben. E második tulajdonsága azonban eltörpült a lenyűgözően harmonikus, dekoratív, látványos és ösztönös tehetsége mellett, amivel beragyogta a színpadot, ha megjelent. Nekem a következő három évben állandó partnerem volt különböző fellépéseken. A színházban a „Három tavasz” című revüoperettben, amiről már említést tettem, volt az első szóló szerepe. Itt is velem táncolt. Azon kívül a Béke Szálló kupolatermében két szezonon keresztül is partnerként táncoltunk. De az első TV-szereplésünk is egy élő adásban együtt volt, ahol egy kis malőr történt. Edina egy lendületes szaladásnál elvágódik, mert a padló nagyon csúszós volt, nem kis öröme a kritikusoknak, akik az akkor még gyermekcipőben járó TV-adásokat árgus szemekkel figyelték.

Egy alkalommal a táncművészek működési engedélyét kiadó zsűri tagjaként beszélgettem Nádasi Ferencsel, aki akkor már félig-meddig visszavonulóban volt, de még részt vett a zsűrizésben. Szóba került a színházunk táncára, és mikor Balogh Edinára került sor, a mester szeme felcsillant: „Tudja – mondta –, a Balett Intézet lemoshatatlan nagy bűne, hogy Balogh Edinát az utolsó évben kicsapták. A legnagyobb tehetség, akivel dolgozom volt.” Szó szerint idéztem a legnagyobb híru balettmestert, aki a magyar balett-pedagógia alapjait teremtette meg és az Operaház balettszallagjainak sorát nevelte fel. Ebben a nyilatkozatában célzott arra, hogy Balogh Edinát fegyelmeivel bocsátották el az Állami Balett Intézetből, mert valamilyen vizsgára készülődve a kottát a zongorára csapva, nyomdafestéket nem tűrő hangon közölte, hogy ő arra a zenére nem táncol. E kitűnő táncosnő azonban valamilyen oknál fogva, amit a mai napig sem sikerült megfejtenem, az átlagnál többször került padlóra. Mint említettem, már az első TV adásunknál is előfordult egy esése, de a „Három tavasz” című darabban is egy kibontakozó szerelmet jelző kombinációnál egy sima fordulat közben, amit egymás felé teszünk, egyszer csak a lábaimnál hevert. Ilyenkor persze az ember improvizál, felsegíti a földről a táncár kuncogása közben, azonban ez Edinánál nem volt olyan egyszerű. Más táncosnők vagy táncosok egy olyan mozdulatot vagy pózt igyekeznek felvenni, mintha az az esés a koreográfiához tartozna, és ha a közönség nem is hiszi ezt el, de hamar túlteszi rajta magát, ha a tánc harmonikusan tovább folytatódik. Edina azonban, amilyen csodálatos királynői jelenség volt, mikor táncolt, olyan nagy lakli hosszú taccs lett, ahogy elvágódott. Paradoxonnak hangzik, de ilyen esetenlül esni még nem láttam táncost.

⁴ Balogh Edina (1938-1977), Balogh Éva ikertestvére, aki nem végezte le az Állami Balett intézet balettművész szakát, de hét éven át az Intézetbe járt. 1960-tól az Operett Színház tagja lett, de közben számtalan revüműsor sztárja is volt. Klapka Györggyel 1963-ban Berlinbe, a Friedrichstadt Palastba szerződtek, ahová – és más német városokba – a táncosnő később, a hatvanas évek végén visszatért. Végül Franciaországban telepedett le, s amikor végleg lezárult a pályája, öngyilkos lett.

Öfelsége a sztár

Persze a szöveges körítés, mellyel kicsipkázta az esést, sem volt mindennapi. Egyszer a Béke Szálló kupolatermében táncoltunk egy nagyon szép szerelmes számot. A szám fiatal házaspárt mutat, akik válás után elbúcsúznak, de még felelevenítik a megismerkedésük és szerelmük szép napjait. Itt például a legromantikusabb résznél, amikor elkezdik feleleveníteni emlékeiket, egyik pillanatban megcsúszott és elterült. Egy pillanatig dermedten néztem, aztán rájöttem, hogy ezt a számot már nem tudjuk folytatni. De egy későbbi lengyelországi vendégszereplésünk is hasonló balesettel kezdődött, szerencsére csak a főpróbán. Ha új színpadra kerültünk, úgy csináltuk, hogy én leültem a nézőtérre, az Edina meg fent a színpadon eltáncolta a számot, és én lenről irányítottam, hogy hol kell kicsit előbbre vagy hátrább mennie, szóval hogy úgy helyezzük el a számot, hogy az betöltse a színpadot. Utána én is felmentem, és együtt még egyszer eltáncoltuk, most már jól helyezkedve. Itt is úgy kezdődött, hogy én lementem a nézőtérre. Mellettem és mögöttem lengyel újságírók voltak, akik írni akartak a bemutatkozásunkról. Intettem a zenének, majd Edina nagy ugrásokkal berontott a színpadra, ott a közepénél elesett és csúszott egészen a rendezői bal rivaldáig. Már esés után, csúszás közben, elkezdte a színpad állapotára vonatkozó különböző nemi aktusok leírásának részletes taglalását, meglehetősen morózus, rikácsoló hangon. Az újságírók izgatottan kérdezték angolul, németül hogy: „Mit mond, mit mond?” Mire én szégyenkezve és dadogva mentegtem, mondván, hogy önmagát szidja.

forrásközlés

Azóta is gondolkodom, hogy mi volt ennek a kitűnő táncosnőnek a hibája ezen kívül, és hogy ezeknek a sorozatos eséseknek mi volt az oka. És legfeljebb arra a megállapításra jutottam, aminek nagy a valószínűsége, hogy mindig túl nagy átéléssel táncolt, számára eltűnt a világ, ő is megszűnt az lenni, aki, csak egy lebegő csoda tündér volt, aki nem vette számításba, hogy valódi talajon, esendő emberi testtel táncol.

(Folytatása következik)

(A szöveget közzé teszi: Fuchs Livia és Tóvay Nagy Péter)

forrásközlés

Fuchs Livia

Dienes Valéria, Dienes Gedeon hagyatékok a Táncarchívumban

Az Országos Színháztörténeti Intézet és Múzeum (OSZMI) Táncarchívumának állományába az utóbbi évtizedek során több alkalommal, így több részletben került be Dienes Valéria, majd fia, Dienes Gedeon hagyatékának egy-egy kisebb vagy nagyobb töredéke. A hagyatékok többi része – a hagyatékozók, illetve örökösök kívánságának és szándékainak megfelelően – különböző köz- és magángyűjteményekben lelhetők fel, többek között az Országos Széchényi Könyvtárban, a Budapest Fővárosi Levéltárba, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, valamint az Orkesztika Alapítványnál.

Az alábbi hagyatéki leltárok kizárólag az OSZMI Táncarchívumának H-Gy 1. (Dienes Valéria) és H-Gy 36. (Dienes Gedeon) szám alatt található hagyatékaikról készültek, követve az OSZMI hagyatéki nyilvántartási és feldolgozási szabályait. A feldolgozás az OTKA K81672 kutatás keretében készült.